

Destinasyon Rekabetçiliği Üzerine Yapılan Araştırmaların Vosviewer Aracılığıyla Bibliyometrik Bir Analizi¹

e-ISSN 2687-4563

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/auife>

Research Article

Received: 04.04.2024

Revised: 08.05.2024

Accepted: 08.05.2024

To cite this document:

Yürük, B. & Sezgin, Ş. (2024). Destinasyon Rekabetçiliği Üzerine Yapılan Araştırmaların Vosviewer Aracılığıyla Bibliyometrik Bir Analizi. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 6 (1), 1-18.

Burcu YÜRÜK**(Corresponding Author)**

burcu.yuruk@usak.edu.tr, Uşak University Faculty of Applied Sciences

orcid.org/0000-0001-6922-6161

Şennur SEZGİN

sennursezgin@ogu.edu.tr, Eskişehir Osmangazi University Faculty of Economics and Administrative Sciences

orcid.org/0000-0002-4551-1563

A Bibliometric Analysis of Research on Destination Competitiveness via Vosviewer Abstract

Destination competitiveness is of vital importance in today's tourism industry. In recent years, the growing awareness of the economic, social and environmental impacts of tourism has led to a significant increase in research on destination competitiveness. This study aims to identify research trends in the field of destination competitiveness through bibliometric analysis, which is a frequently used research method in the field of social sciences, to recognize various aspects of research in this field, and at the same time to contribute to future studies by identifying gaps in the field. This study is based on the bibliometric data of 1108 different types of works published in the WOS database between 1999 and 2024. The analysis was carried out using VOSviewer software. In the bibliometric analysis of the works in question, citation and work reviews in terms of author, institution, country and keyword are included from the perspective of time, density and connectivity. This study is expected to contribute to the existing literature on destination competitiveness.

Keywords: Tourism, Destination Competitiveness, Bibliometric Analysis**JEL Codes:** L83, Z32

Öz

Destinasyon rekabetçiliği, günümüz turizm endüstrisinde hayati bir öneme sahiptir. Son dönemde, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine dair artan farkındalık, destinasyon rekabetçiliği üzerine yapılan araştırmalarda büyük bir önem kazanmıştır. Bu çalışma, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir araştırma yöntemi olan bibliyometrik analiz sayesinde, destinasyon rekabetçiliği alanındaki araştırma eğilimlerinin belirlenmesi, bu alandaki araştırmaların çeşitli yönlerinin tanınması ve aynı zamanda alandaki boşlukları tespit ederek ilerleyen süreçte yapılması planlanan çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında, WOS veri tabanında 1999 ile 2024 yılları arasında yayınlanmış olan 1108 farklı türdeki eserin bibliyometrik verileri temel alınmıştır. Analiz Vosviewer yazılımından yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu eserlere bibliyometrik analizde yazar, kurum, ülke ve anahtar kelime açısından atıf ve eser incelemelerine zaman, yoğunluk ve bağlantılılık perspektifinden yer verilmektedir. Bu çalışmanın, destinasyon rekabetçiliği alanında mevcut durumun anlaşılması ve gelecekteki eğilimlerin belirlenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Destinasyon Rekabetçiliği, Bibliyometrik Analiz**Etik Standartlara Uyum:** Etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda 20.12.2023 tarihinde savunulan, "Destinasyon Rekabetçilik Faktörlerinin Bölgesel Turizm Talebine Etkisi: Türkiye Düzey-1 Bölgeleri İçin Panel Veri Analizi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

1. Giriş

Bir destinasyonun rakipleri karşısındaki gücünün ana bileşeni, sahip olduğu kaynaklardır. Ekonomik ve toplumsal faydalar, bu temel faktörleri geliştirebilen destinasyonlar tarafından sağlanmaktadır. Rekabetçiliği yansıtan, destinasyonların kaynaklarının devamlılığını sağlayacak nitelikli ürünler geliştirme ve bu ürünleri entegre etme becerisidir (Hassan, 2000: 239). Ritchie ve Crouch (1993) tarafından oluşturulan "Endüstri Analizleri Çerçevesi" temelinde şekillenen Destinasyon rekabetçiliği kavramı, Dwyer ve Kim (2003: 375) tarafından bir destinasyonun pazar payını koruma ve artırma yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Literatürde yer alan destinasyon rekabetçiliğine ilişkin çalışmalar destinasyon rekabet gücünün belirleyicilerine (Crouch, 2011) ve destinasyon rekabetçilik modeli (Crouch ve Ritchie, 1999; Dwyer ve Kim, 2003; Crouch, 2011) geliştirmeye odaklanmışlardır. Söz konusu modellerin çoğu arz yönlü bakış açıları kullanılarak türetilmiştir. Dwyer ve Kim'in (2003) modeli belki de talep görüşlerinden beslenen birkaç modelden biridir. Destinasyon rekabetçiliği çoğunlukla arz yönlü bakış açısıyla açıklansa da destinasyon nitelikleri kullanım sırasında turistler tarafından belirlenmektedir. Sonuç olarak, Crouch & Ritchie (1999) rekabetçi ve başarılı bir destinasyonun niteliklerinin arz yönünün yanı sıra talep yönüyle de ele alınması gerektiğini; Bazargani ve Kılıç (2021) benzer şekilde talep çalışmalarının ortaya çıkmasıyla birlikte rekabetçiliğin ölçümünde ciddi bir değişim yaşandığını ileri sürmektedir. Uluslararası literatürde destinasyon rekabetçiliğini talep yönüyle araştıran sınırlı sayıda araştırmaya Andreas-Caldito, Sánchez-Rivero ve Pulido-Fernández, (2014) ve Cronjé ve Du Plessis (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar örnek gösterilmektedir.

Günümüzde her geçen gün yeni destinasyonların keşfedilmesi destinasyonları bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde yoğun bir rekabet ortamıyla karşı karşıya getirmektedir. Dolayısıyla destinasyon rekabetçiliğine yönelik araştırmaların önemi her geçen gün artmaktadır. Destinasyon rekabetçiliğine yönelik literatürün sistemli şekilde analiz edilmesi konunun güncelliğini korumasını, konuyla ilgili eğilimlerin izlenmesini, bulguların özetlenmesini, araştırmaların içerik olarak çeşitliliğini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu araştırma, araştırmacıların dikkatini destinasyon rekabetçiliği konusunda kapsamlı çalışmalara çekmenin gerekliliği düşüncesiyle hareket etmektedir. Bu çalışmanın, alandaki literatürün nicel seyrini açıklayarak, sunulan kavramsal çerçeve ile teorik ve bulgusal katkılarını ortaya koymayı ve yöntemsel bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda bilimsel çalışmaların nicel bir yaklaşımla istatistiksel olarak analiz edilmesine olanak tanıyan olan bibliyometrik yöntemden yararlanılmıştır. Söz konusu yöntemler araştırmacılara en etkili çalışmalarla literatürü keşfetme imkanı sunarak çalışmasını doğru şekilde yönlendirmesine yardımcı olmaktadır. Kalitatif ve kantitatif analiz yöntemlerinden biri olan bibliyometrik analiz, performans analizi ve bilim haritalama amaçlarına uygun ve yapısal odaklanma, dinamik odaklanma ve dar bir araştırma sorusuna odaklanacak şekilde üç farklı yöntemle gerçekleştirilebilmektedir. Destinasyon rekabetçiliği alanına yönelik araştırmaların yapısını ve dinamiklerini ortaya çıkarmayı hedefleyen bu çalışmada amacına uygun olarak bilim haritalarına yer verilmektedir.

Bu çalışmada destinasyon rekabetçiliğine yönelik WOS veri tabanında 1999-2024 yılları arasında yayınlanmış 1108 farklı türdeki eserin derinlemesine analiz edilmektedir. Çalışmada kurumlar, yazarlar ve ülkeler bazında yayın ve atıf ilişkilerini baz alan yapısal odaklanma tekniği VOSviewer yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın destinasyon rekabetçiliği alanındaki bilgi birikimini

zenginleştirerek araştırmacıların, turizm endüstrisinin rekabet ortamını daha iyi anlamaları ve gelecekteki araştırma yönelimlerini belirlemeleri açısından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde destinasyon rekabetçiliğine yönelik kavramsal literatür tüm detayları ile ele alınmaktadır. İkinci bölümde çalışmada uygulanan bibliyometrik analiz tekniğine yönelik bilgi verilmekte ve kullanılan veriler tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde ise bibliyometrik analiz sonucunda destinasyon rekabetçiliği alanında elde edilen bibliyometrik bulgular paylaşılmaktadır.

2. Destinasyon Rekabetçiliğine Yönelik Kavramsal Araştırmalar Literatür Özeti

1990'lardan itibaren ele alınan destinasyon rekabetçiliği literatürü genellikle, model ve göstergeler geliştirmeye yönelik kavramsal araştırmalar ve belirli destinasyonların rekabetçilik seviyelerini ölçmeye odaklanan ampirik araştırmalar olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Bu çalışmalar, Crouch (2010), Benedetti (2010), Kim (2012) ve Tseng ve Chen (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde destinasyon rekabetçiliğine ilişkin kavramsal çerçeve ele alındığından literatürde model ve gösterge geliştirmek amacıyla yer alan kavramsal çalışmalar özetlenmektedir.

Bordas (1994), Evans, Fox ve Johnson (1995) ve Chon ve Mayer (1995) tarafından destinasyon rekabetçiliğine yönelik geliştirilen modeller Porter'ın Elmas modeline dayanmaktadır. Bordas (1994) destinasyon rekabetçiliğinde turizm işletmelerinin kümelenmesinin sağlayacağı farklılaşma, uzmanlaşma ve düşük maliyet avantajlarının etkili olacağını ileri sürmektedir. Evans vd. (1995) ise, destinasyonun kaynakları ve olanakları ile uyumlu geliştirilecek stratejilerin rekabetçilikteki önemine vurgu yapmaktadır. Chon ve Mayer (1995) tarafından geliştirilen destinasyon rekabetçiliğinde turizm kaynaklarının yenilenebilirliği ve turistik ürünlerin soyutluğu gibi konuları ele almaktadır. De Keyser ve Vanhove (1994) tarafından geliştirilen rekabetçilik modeli, turizm politikası ile ilişkilendirilen, makroekonomik, arz/talep yönlü ve ulaşım faktörlerinin rekabetçilik pozisyonundaki önemini vurgulamaktadır. Go ve Govers (1999), destinasyon rekabetçiliğinde yedi seçim kriterinin görece önemini ortaya koymaktadır. Buna göre; fiyat, imaj, çekicilikler ile iklim ve çevre; imkânlar, erişilebilirlik ve hizmet unsurlarına kıyasla daha az önemli olarak belirlenmektedir.

Dwyer, Forsyth ve Rao (2000) tarafından ise, Avustralya'yı merkez ülke olarak kabul edip rakip destinasyonlardaki (ziyaretlerin yüzde 80'ini sağlama) muhtemel ülkeler) turistik mal ve hizmetlerinin fiyatlarını karşılaştırmak amacıyla uluslararası fiyat rekabetçilik endeksi hesaplanmıştır. Bu bağlamda, endeks fiyat rekabetçiliği temel bileşeninin yanı sıra uçuş maliyeti bileşeni ve kombine bileşen (taban artı uçuş) arasında değişkenlik göstermektedir. Yoon (2002) tarafından hazırlanan doktora tezinde, destinasyon rekabetçiliğine ilişkin yalnızca turizm paydaşları çerçevesinden kavramsal bir yapısal eşitlik modeli geliştirmiştir. Bu modelde, algılanan turizm, çevresel tutumlar, aidiyet, çekicilikler ve rekabetçilik stratejilerine verilen destek olmak üzere beş yapı bulunmaktadır. İlk üç yapı dışsal nitelikte iken, son ikisi içseldir. Vengesai (2003) tarafından geliştirilen rekabetçilik modeline göre, destinasyonun rekabet gücü, popülerlik, rekabetçilik ve çekicilik faktörlerinin birleşimiyle artırılabilir. Destinasyon rekabetçiliğinin hem arz hem de talep yönünden incelendiği bu yaklaşım, turizm yatırımlarının turizm talebinin beklentileri ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesine yarar sağlamaktadır. Pike ve Ryan (2004) çalışmalarında, karşılaştırmalı üstünlük (doğal ve kültürel kaynaklar, insan kaynakları ve manevi

kaynaklar) ve rekabetçi avantaj (geliştirilebilir, finansal, yasal ve örgütsel kaynaklar) kaynaklarına dayanarak destinasyon rekabetçiliğinin belirleyicilerini belirlemiştir.

Mangion, Durbarry ve Sinclair (2005), tarafından yapılan çalışmada ideal talep sistemi (AIDS) modeli ve hedonik fiyatlandırma teorisi kullanılarak destinasyon rekabetçiliği değerlendirilmiştir. Söz konusu modellerde sırasıyla fiyat/gelir esnekliği düşük ve/veya yüksek fiyat rekabetçiliğinin potansiyel nedenleri araştırılmaktadır. Gooroochurn ve Sugiyarto (2005), Crouch ve Ritchie'nin (1999) modelini temel alarak destinasyon rekabetçiliğini değerlendirmek için 23 kriterden oluşan Rekabetçilik Monitörü (CM-Competitiveness Monitor) modelini önermiştir. CM modeli, WTTC veri tabanından toplanan ve yaklaşık 200 ülkenin rekabetçilik endeksini ölçen 54 göstereyi içeren ikincil verileri ifade etmektedir. Bu faktörler arasında fiyat, teknoloji, insan kaynakları, dışa açıklık, altyapı, çevre ve sosyal kalkınma yer almaktadır. Lee ve King (2006), tarafından önerilen kavramsal çerçevede endüstri ve kaynak temelli perspektif teorileri bir arada kullanılmaktadır. Bu iki yaklaşımın birleşimiyle destinasyon rekabetçiliği, sunulan benzersiz turizm çekiciliklerinden yararlanarak pazar fırsatlarına uygun stratejilerin benimsenmesiyle sağlanmaktadır. Literatürde yer alan destinasyon belirleyiciliğini doğrulamak ve geliştirmek amacıyla Delphi tekniğine dayalı bir anket uygulanmıştır. Böylece destinasyon rekabetçiliğinin belirleyicileri 57'den 69'a çıkarılmıştır. Snowdon ve Stonehouse (2006) tarafından yapılan çalışma, elmas yapısının belirleyicilerini bir işletme bağlamında sürdürülebilir rekabet ve üretim için önemli faktörler olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, her iki model de turizm akademisyenleri tarafından turizm sektörünü açıklamadaki sınırlılıkları nedeniyle kabul görmemiştir. WEF, turizm destinasyon rekabetçiliğinin (TDC-Tourism Destination Competitiveness) daha net bir resmini ortaya koymak amacıyla, bu modeli kullanmanın ve başlıca sektör oyuncularıyla yakın bir ilişki kurarak destinasyon rekabetçiliğini değerlendirmenin zorluğunu kabul etmiştir. Bu nedenle WEF (2007) yılında Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi (TTCI) olarak bilinen bir rekabet endeksi geliştirmiştir. Bununla birlikte, endeks en tartışmalı endeks olarak kabul edilmektedir. Destinasyon rekabetçiliğini hesaplama çabalarına rağmen TTCI, ölçümlerinde kullandığı 58 değişkenin tamamının eşit derecede anlamlı olduğunu varsayarak anlaşılabilir bir varsayımda bulunmuştur. Ayrıca, TTCI destinasyon rekabetçiliğini ölçerken pazar büyüklüğünün, destinasyonun ekonomik durumunun ve turizm endüstrisine bağımlılık derecesinin önemini dikkate almamaktadır. Mathew (2009), destinasyon rekabetçiliğinde sürdürülebilir turizmin çeşitli bileşenlerini belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca, kalkınma modelini benimseyen ve ara bir hedef olarak destinasyon rekabetçiliğini tanıyan bir yöntem önerilmiştir. Sürdürülebilir destinasyon rekabetçiliği için sürdürülebilir aşamalar/hizmetler, kaldıraçlar/operasyonlar ve pazarlama başarı göstergeleri kabul edilmektedir.

Kim ve Wicks (2010) tarafından geliştirilen turizm kümelenmesi modeli, turizm kümelenme aktörlerinin destinasyonu rekabetçiliğindeki bağlantıların kritik rolüne odaklanmaktadır. Dwyer ve Forsyth (2011), destinasyon fiyat rekabetçiliğinin farklı belirleyicilerine (ülkelerarası fiyat karşılaştırması ve değişikliklerin tahmin edilmesi, turizme özgü detaylar vb.) odaklanmışlardır. Dragičević, Jovičić, Blešić, Stankov ve Bošković (2012) tarafından yapılan çalışmada iş turizmi destinasyon rekabetçiliğini geliştirmeye yönelik model önerilmiştir. Modelde, 54 destinasyon belirleyicisi Ritchie ve Crouch (2003) modelinin beş temel faktörü arasında dağıtılmış ve anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarında zayıf ve güçlü iki temel faktör belirlenmiştir. Destinasyon rekabetçiliğinde güçlü faktör; temel kaynaklar ve çekicilikler, zayıf faktörler ise, destinasyon yönetimi, politikası, planlaması ve gelişimidir. Goffi ve

Cucculelli (2012) tarafından turizm rekabetçiliğine yönelik geliştirilen modelde, Crouch ve Ritchie (2000)'in modelini genişleterek sürdürülebilirliğin farklı yönlerine odaklanmıştır. Croes ve Kubickova (2013)'in çalışmasında destinasyon rekabetçiliği için destinasyonlara bir sıralama sistemi önerilmiş ve turizm rekabetçilik endeksi (TCI-Tourism Competitiveness Index) oluşturulmuştur. Bu sistemde, endeks tarafından oluşturulan girdi-çıkıtlı bağlantılarının otomatik olmadığına ve turizm rekabetçiliğinin anlamlı ölçümünün daha güçlü olduğu ileri sürülmüştür. Tseng ve Chen (2013) Tayvan'daki şehir destinasyonları arasında destinasyon rekabetçiliğini değerlendirmek için bir model önermiştir. Çalışmada beş ana sınıftan 27 özellik belirlenmiştir: turist hizmet olanakları, temel kaynaklar ve çekicilikler, destinasyon yönetimi, destekleyici faktörler ve durumsal koşullar. Wong (2015), çalışmasında destinasyon imajını oluşturan işlevsel ve soyut unsurların destinasyonun rekabetçiliğinde de etkili olacağını ileri sürmektedir. Chen, Chen, Lee ve Tsai (2016), destinasyonların rekabet gücü unsurlarına yönelik yaptıkları çalışmada, kaynaklar devralınan kaynaklar, oluşturulan kaynaklar ve yardımcı kaynaklar olmak üzere üç önemli unsuru benimsenmiştir. Destinasyon rekabetçiliğine ilişkin model ve gösterge geliştirmek amacıyla yer alan diğer kavramsal çalışmalar Tablo 1'da özetlenmektedir.

Tablo 1. Destinasyon Rekabetçiliğine Yönelik Kavramsal Araştırmalar Literatür Özeti

	Eğitim Kaynakları	Oluşturulan Kaynaklar	Destekleyici Faktörler	Destinasyon Yönetimi	Durumsal Koşullar	Pazar Performansı	Turist Davranışları	Doğal Kaynaklar	Kültürel Kaynaklar	İnsan Kaynakları	Şerefye Kaynakları	Geliştirilmiş Kaynaklar	Finansal Kaynaklar	Yasal Kaynaklar	Organizasyon Kaynakları	Bilgi Kaynakları	İlişki Kaynakları	Uygulama Kaynakları
Haahti ve Yavas(1983)	√	√																
Javalgi vd. (1992)	√				√													
De Keyser ve Vanhove (1994)			√		√	√				√			√					
Kozak ve Rimmington (1999)	√	√	√	√	√	√												
Dwyer, Mellor, Livaic, Edwards, ve Kim (2004)	√	√	√	√	√			√										
Hudson vd. (2004)	√	√	√	√	√	√												
Enright ve Newton (2004)	√	√	√							√		√	√	√	√	√	√	√
Bahar ve Kozak (2007)	√	√	√															
Gomezelj ve Mihalic (2008)	√	√	√	√	√													
Cracolici ve Nijkamp (2009)	√	√	√															
Franch, Martini, Buffa ve Parisi (2008)	√																	
Mechinda, Serirat, Popajit, Lertwannawit ve Anuwichanont (2010)	√	√		√	√													
Crouch (2011)	√	√	√	√														
Chen, Chen ve Lee (2011)	√	√																
Mulec ve Wise (2013)		√	√	√	√			√										
Santos, Ferreira ve Costa (2014)	√		√	√														
Komppula (2014)				√														
Hallmann, Müller ve Feiler (2014)	√	√	√	√	√													
Chin, Lo, Songan ve Nair (2014)	√		√	√				√										
Pansiri (2014)	√	√	√	√	√													
Fernando (2015)					√													
Zehrer ve Hallmann (2015)				√														
Zhou, Maumbe, Deng ve Selin (2015)	√	√	√															
Vila, Darcy ve González (2015)	√	√	√	√	√													
Esparon, Stoeckl, Farr ve Larson (2015)	√			√							√							
Cucculelli ve Goffi (2016)	√	√		√		√	√	√		√								√
Zehrer, Smeral ve Hallmann (2016)	√	√	√	√	√													√

Chen, Chen, Lee ve Tsai (2016)	√	√	√														
Armenski, Dwyer ve Pavluković (2018)										√	√	√	√	√	√	√	√
Mustafa, Omar ve Mukhiar (2019)	√	√	√		√			√									
Boroomand, Kazemi ve Ranjbarian (2019)								√		√	√	√	√	√	√		
Goffi, Cucculelli ve Masiero (2019)		√	√	√													√
Marasigan ve Borbon(2021)	√	√	√		√	√		√									

Kaynak: Tablodaki çalışmaların incelenmesi sonucu yazarlardan tarafından oluşturulmuştur.

Nadalipour, Khoshkhoo ve Eftekhari (2019) elmas modelini kullanarak sürdürülebilir rekabet modelini geliştirmiştir. Bu model, destinasyonların sürdürülebilir rekabet sürecini (örneğin ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve politik) paydaşların bakış açılarından değerlendirmesini önermektedir. Goffi, Cucculelli ve Masiero (2019) tarafından yapılan çalışmada Cucculelli ve Goffi (2016) modelini genişletilerek destinasyon rekabetçiliğine yönelik geliştirilen modellerin her destinasyona uygulanamayacağını ileri sürmektedir. Geliştirdikleri modelde sekiz makro gösteregeye dikkat çekmektedirler. Bunlar; ana çekiciler, turizm hizmetleri, genel altyapı, destekleyici faktörler, genel koşullar, turizm politikası ve planlaması, varış yeri yönetimi ve talep faktörleridir. Makro nitelikler, yani "ana çekiciler" ve "turizm hizmetleri", değeri aktarmaktadır. Diğer makro nitelikler ise performanslarını desteklemekte veya koşullandırmaktadır. Marasigan ve Borbon (2021) tarafından yapılan çalışma destinasyonların rekabet gücünü değerlendirmek için Ritchie ve Crouch (2010) modeline dayanmaktadır. Model genel olarak üç belirleyiciye işaret etmektedir: Temel kaynaklar ve kilit çekiciler; destekleyici faktörler ve kaynaklar, nitelendirici ve güçlendirici belirleyicileridir.

Çeşitli çalışmalardan elde edilen çeşitli destinasyon rekabetçiliği belirleyicileri konumlar arasında bazı ortak unsurları paylaşırken, seçilen nitelikler destinasyon rekabetçiliğini ölçmek için seçilen destinasyonun ortamına büyük ölçüde uygunluğunu sağlamayı amaçlamaktadır. Bu, detaylı inceleme sırasında tespit edilen özelliklerin çeşitliliğini açıklamaktadır. Turizm ürünü geliştirme, altyapı geliştirme, çevre koruma, teknoloji geliştirme, insan kaynakları geliştirme ve sosyal kalkınma gibi kritik unsurları kapsamaktadır. Ayrıca söz konusu kritik unsurların tümü makro ve mikro çevresel faktörlerle, yani fiyat rekabeti, talep, açıklık ve ekonomik faktörlerle ilişkili durumdadır. Özellikle, bir destinasyonun rekabetçi avantaj ve dezavantajı nihai olarak destinasyonun rekabetçi konumunu belirleyen özelliklerin analizi yoluyla kapsamlı bir şekilde tanımlanmaktadır.

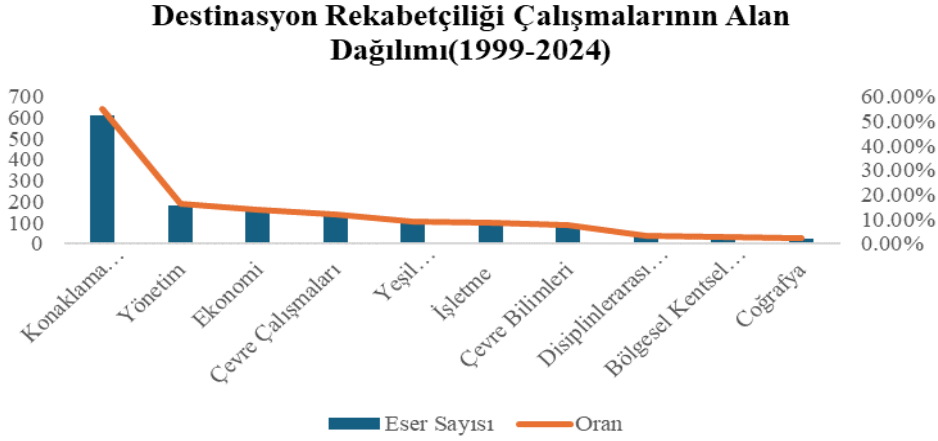
3. Veri ve Yöntem

Nicel verilerin bibliyometrik analizleri sonucunda, destinasyon rekabetçiliği konusundaki çalışmaların bütüncül bir bakış açısıyla araştırmacılara sunulması hedeflenmektedir. Bu çalışmada, alan yazında kullanılan farklı bibliyometrik analiz araçları içerisinde görselleştirme, haritalama ve çok boyutlu analiz imkanı ile dikkat çeken VOSviewer programından yararlanılmaktadır. Çalışmada verilerin elde edilmesi için ileri düzey veri analizi için gelişmiş arama göstergelerine sahip farklı disiplinlerden geniş kapsamlı, nitelikli ve güvenilir çalışmaları kapsayan WOS veri tabanı tercih edilmiştir.

27.03.2024 tarihinde, WOS'da "destination competitiveness" anahtar kelimesiyle "tüm alanlar" seçeneği kullanılarak yapılan arama sonucunda 1108 sonuç elde edilmiştir. Bu elde edilen veriler, yazar-atıf-dergi-ülke-kurum ve anahtar kelime analizleri üzerinden incelenmektedir. Bu analizlerde WOS veri tabanında endekslenen içerikler dikkate alınmaktadır.

4.Bulgular

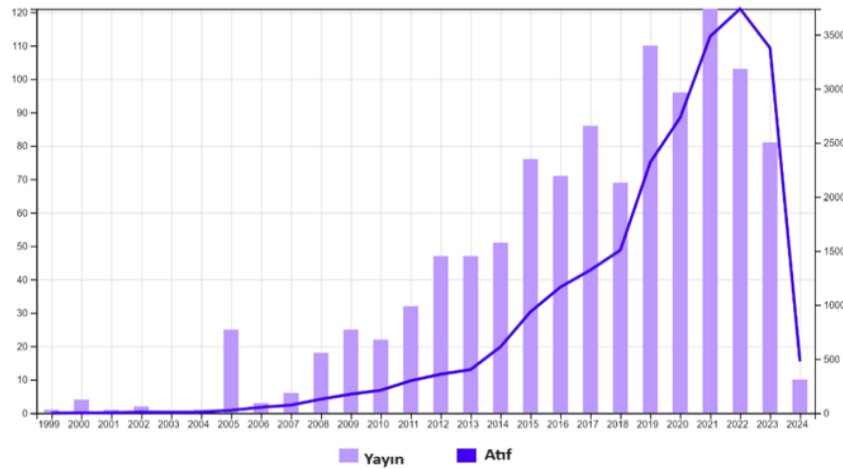
Destinasyon rekabetçiliği alanında yapılan çalışmaların oluşturduğu bilgi birikiminin 1999 yılından 2024 yılına kadar artan bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Söz konusu çalışmaların yoğunlaştığı alanlar incelendiğinde %55.06'lık bir oran ile ilk sırada yer alan turizm alanında 610 eser yer almaktadır. İkinci ve üçüncü sırada ise sırasıyla yönetim (180 eser-%16.25) ve ekonomi (155 eser-13,99) alanları destinasyon rekabetçiliği alanındaki çalışmaların yoğunlaştığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Destinasyon Rekabetçiliği Çalışmalarının Disiplinlerarası Dağılımı

Kaynak: Web Of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (27.03.2024).

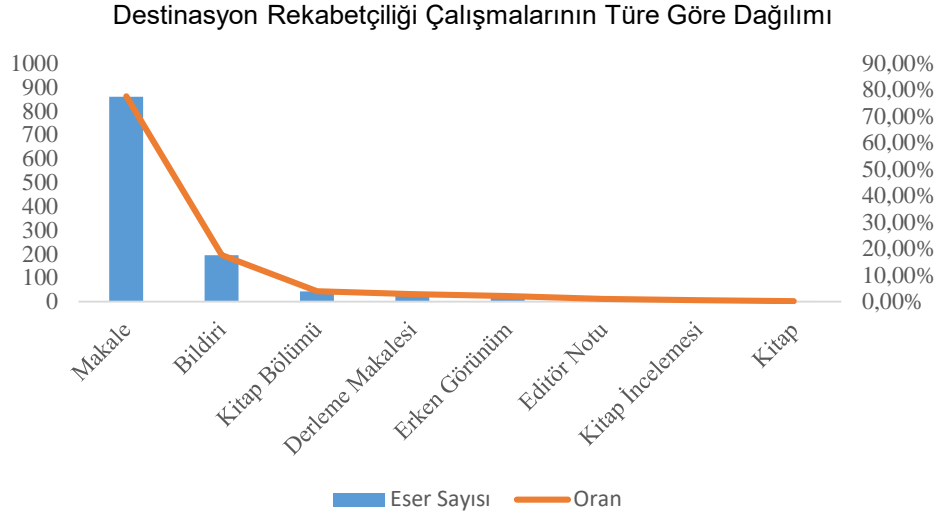
Destinasyon rekabetçiliği alanındaki çalışmaların 1999-2024 yılları arasındaki eser ve atıf dağılımına Şekil 2.'de yer verilmektedir. Buna göre yıllar içerisinde artan yayın sayısına paralel bir şekilde atıf sayılarının da arttığını söylemek mümkündür (Şekil 2). En fazla yayın (122 eser) 2022 yılında görülmesine rağmen en fazla atıf sayısı (3740 atıf) 2021 yılına aittir.

Şekil 2. Destinasyon Rekabetçiliği Çalışmalarının Yıllara göre Eser ve Atıf Dağılımı

Kaynak: Web Of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (27.03.2024).

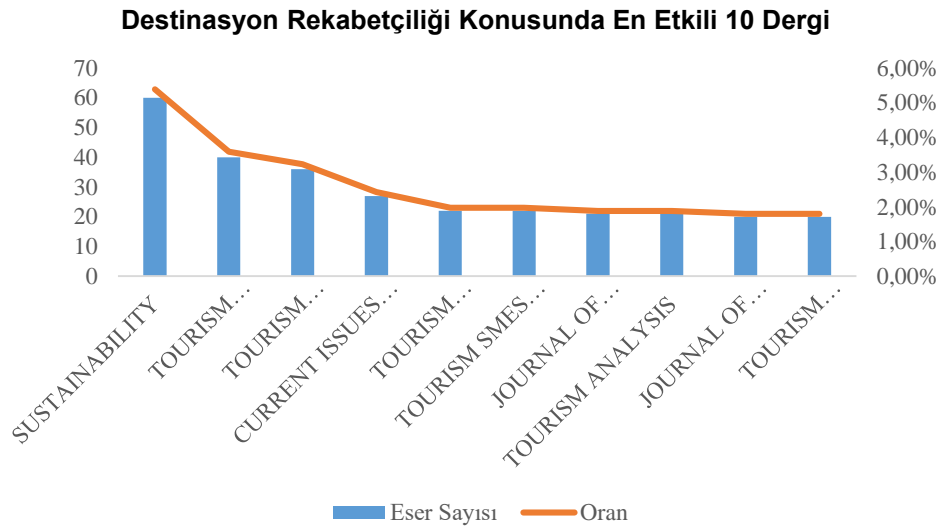
Destinasyon rekabetçiliği alanında, 1999'dan başlayarak en eskiye ve 2024'e kadar en yeniye kadar uzanan farklı disiplinlerden toplamda 859 dergi makalesi, 12 editoryal içerik, 44 kitap bölümü, 7 kitap incelemesi, 195 bildiri, 24 erken görünüm çalışması, 32 derleme makalesi ve 3 kitap türünden oluşan çeşitli yayınların bulunduğu görülmektedir. (Şekil 3).

Şekil 3. Destinasyon Rekabetçiliği Çalışmalarının Türlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Web Of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (27.03.2024).

Analiz kapsamında destinasyon rekabetçiliği konusuyla ilgili çalışmaların yayınlandığı dergiler incelendiğinde toplam 510 derginin yer aldığı görülmekte olup destinasyon rekabetçiliği araştırmasına yönelik en çok makalenin yer aldığı 10 dergi Şekil 4'te yer almaktadır.

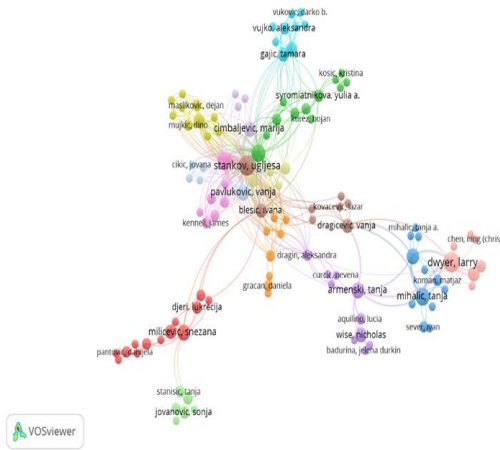
Şekil 4. Destinasyon Rekabetçiliği Çalışmalarının Dergilere Göre Dağılımı

Kaynak: Web Of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (27.03.2024).

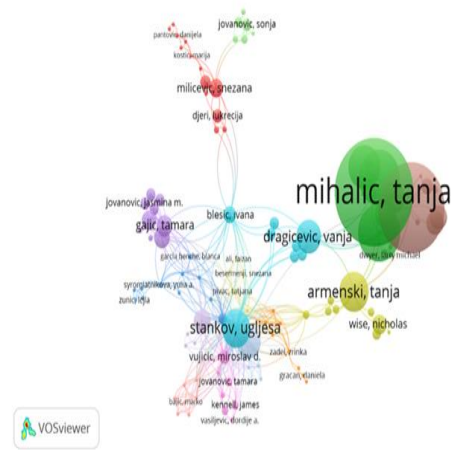
Şekil 4'te belirtildiği gibi "Sustainability" dergisi, destinasyon rekabetçiliği konusuyla ilgili en fazla çalışmanın yer aldığı dergidir (60). Söz konusu dergiyi sırasıyla "Tourism Economics" (40), "Tourism Management" (36) ve "Current Issues in Tourism" (27), "Tourism Management Perspectives" (23) dergileri takip etmektedir.

4.1. Destinasyon Rekabetçiliği Alanında Ortak Yazar Eser ve Eş Atıf Analizi

Ortak yazarlık analizine dayanarak, en az 1 yayın ve en az 1 atıf kriterlerine göre belirlenen, en fazla bağlantılı ve iş birliği yapan yazarları tanımlamak amacıyla bir ağ haritası oluşturulmuştur.

Şekil 5. Ortak Yazar Eser Analizi

Şekil 6. Yazarlar Arası Eş Atıf Analizi

Kaynak: Vosviewer programından elde edilmiştir.

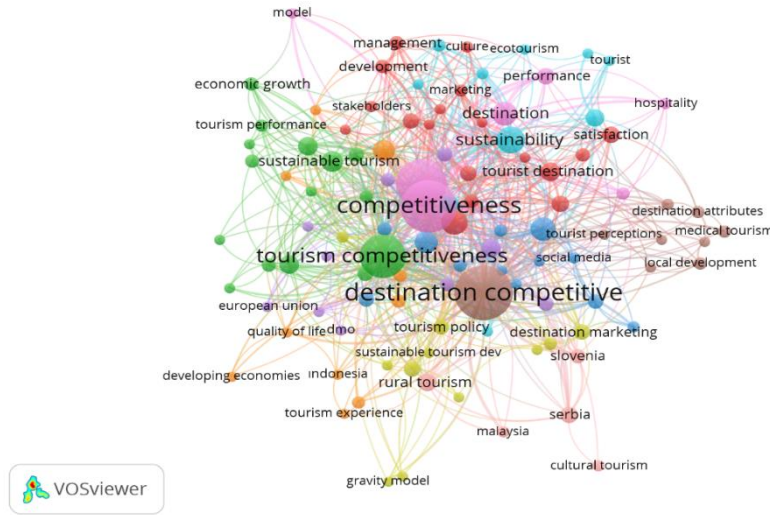
Analiz sonucunda, en yüksek bağlantıya sahip isimler arasında, 112 birim üzerinde birleşen 14 isim belirlenmiş ve bu isimlerin toplamda 412 bağlantı ve 536 toplam bağlantı gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir. En çok eser üreten yazarlar arasında, sadece (14) yayın ile Stankov, Ugljesa'nın yer aldığı, ancak en çok eser üreten diğer yazarların ((14) eser ile Dwyer, Larry ve (11) eser ile Vujcic, Miroslav) en bağlantılı yazarlar arasında olmadığı belirlenmiştir (Şekil 5).

Atıf ağlarını tespit etmek üzere en az 1 yayın ve en az 1 atıf kriteri ile yazarlara ait eş-atıf analizine dair ağ haritası incelendiğinde ise en fazla atıf alan yazarlar 1897 atıf ile Muzaffer Uysal, 1784 atıf ile Yooshik Yoon ve 1080 atıf ile Dimitrios Buhalis, olmuştur. Bu üç yazar, toplam bağlantı gücü açısından da ilk üçte yer almaktadır. En çok atıf alan yazarların en bağlantılı yazarlar olmadığı ayrıca görülmektedir (Şekil 6).

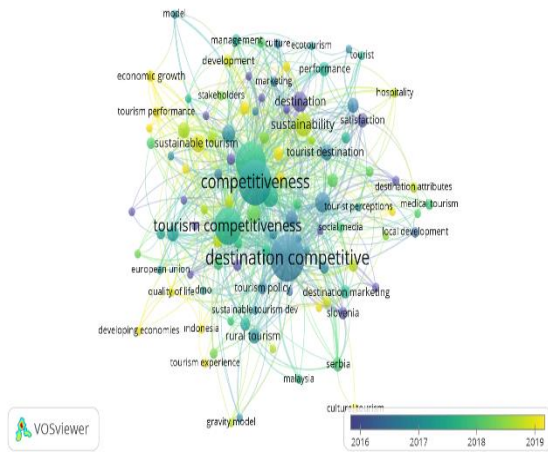
4.2. Destinasyon Rekabetçiliği Alanında Anahtar Kelime Analizi

Yazarlar tarafından seçilen anahtar kelimeler makalenin temel içeriğini ve konusunu gösterdiğinden, araştırmadaki eğilimleri ve belirli bir alandaki en önemli temaları ortaya çıkarabilmektedir. Bu bölümde, anahtar kelimelerin geçtiği eser sayısı dikkate alınmaktadır. Destinasyon rekabetçiliği ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar

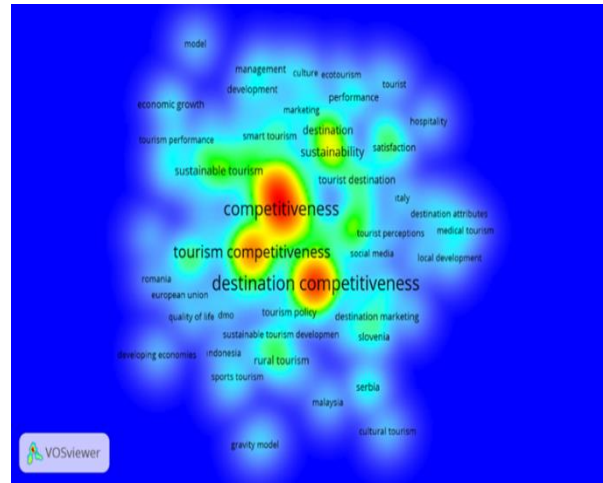
sözcüklere bakıldığında 219 tekrar ile destination competitiveness (destinasyon rekabetçiliği), 197 tekrar ile competitiveness (rekabetçilik), 157 tekrar ile tourism (turizm), 130 tekrar ile tourism competitiveness (turizm rekabetçiliği) ve 46 tekrar ile sustainability (sürdürülebilirlik) ifadeleri başı çekmektedir. Toplam bağlantı gücü açısından en güçlü ifadeler destination competitiveness, competitiveness (rekabetçilik) ve tourism (turizm) olmuştur. En az 5 defa görülen ve aralarında ilişki bulunan 107 gözlem birimi ile yapılan analiz neticesinde toplam 10 küme, 708 bağlantı ve 1345 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Anahtar Kelime Analizi

Şekil 7B. Zaman Haritası

Şekil 7C. Yoğunluk Haritası

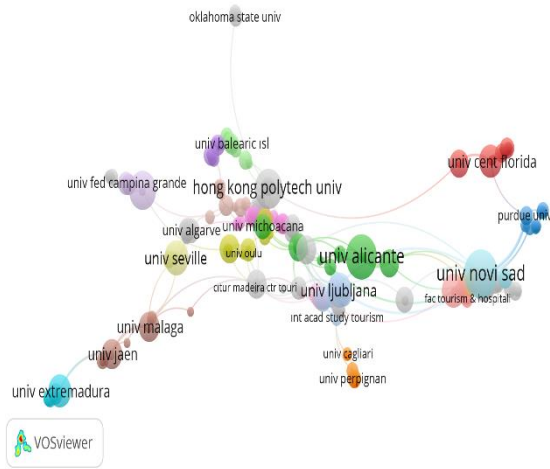
Kaynak: Vosviewer programından elde edilmiştir.

Destinasyon rekabetçiliği esas alınan eserlerde kelimeler veya terimler arasındaki ilişkinin zaman içerisindeki dağılımları Şekil 7B'de gösterilmektedir. Haritadaki renk dağılımları güncel ve temel yayınların birbirlerinden ayrı kümelenmeleri

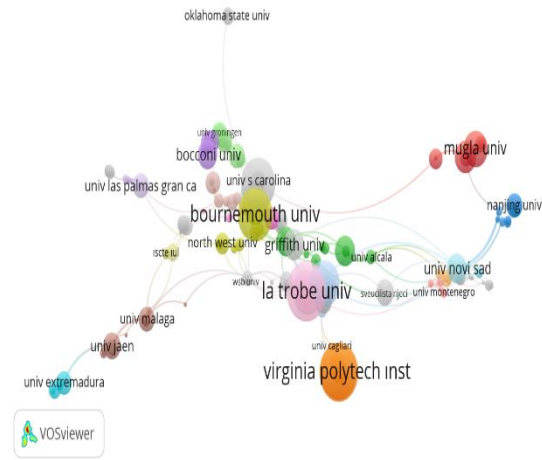
göstermektedir. Şekil 7C'de yer alan yoğunluk haritasında dağılımının heterojen olduğu gözlemlenmiştir.

4.3. Kurumların Eser ve Atıf Analizi

Kurumlar arası atıfların ağ haritasını oluşturmak amacıyla, en az bir eserin yayınlanması ve en az bir atıf alınması kriterlerini sağlayan kurumlar arasındaki ilişkilere dayalı olarak, 292 gözlem birimi üzerinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda, toplamda 30 küme, 535 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 645 olarak belirlenmiştir.

Şekil 8. Kurum Eser Analizi

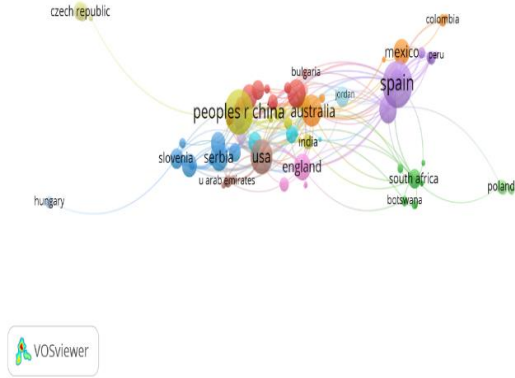
Şekil 9. Kurum Atıf Analizi

Kaynak: Vosviewer programından elde edilmiştir.

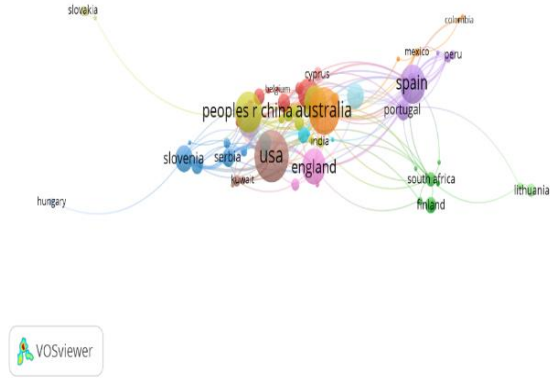
Destinasyon rekabetçiliği alanına yönelik University Novi Sad (32 eser), University of Alicante (27 eser) ve Hong Kong Polytech University (20 eser), eserle temsil edilmektedir (Şekil 8). En fazla atıf alan yayınların adres kurumları ise La Trobe University (2022), Virginia Polytechnic Institute And State University (1950) ve Pai Chai University (1784) olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 9).

4.4. Ülkelerin Eser ve Atıf Analizi

Yayınların menşei ülkelerine göre aldıkları atıflara dair ağ haritası oluşturmak üzere en az bir eserin yayınlanması ve en az bir atıf alınması kriterlerini sağlayan bir ülkenin yayınları arasındaki ilişkilere dayalı olarak, 83 gözlem birimi üzerinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda, toplamda 15 küme, 223 bağlantı ve 386 toplam bağlantı gücü belirlenmiştir.

Şekil 10. Ülke Eser Analizi

Şekil 11. Ülke Atıf Analizi

Kaynak: Vosviewer programından elde edilmiştir.

Eser sayısı olarak ise sıralama İspanya (168), Çin (152) ve ABD (85) şeklindedir (Şekil 10). En fazla atıf alan ülkeler ABD (5447), Avusturya (4380) ve Çin (3088) olmuştur (Şekil 11). Toplam bağlantı gücü açısından bu ülkeler ilk üçte yer almaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, destinasyon rekabetçiliği alanında önde gelen uluslararası alan yazınında yer alan eserlerin bibliyometrik olarak incelenmesi ve ağ analizleriyle ilişkilerin ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, analizler en etkili veri tabanlarından biri olan WOS veri tabanında 1999-2024 yılları arasında taranan ve araştırma sonucunda ulaşılmış olan 1108 eser üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, destinasyon rekabetçiliği alanındaki eserleri bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirme ve uluslararası alan yazınındaki eğilimleri belirleme imkânı sunulmaktadır. Çalışmada bibliyometrik haritalama tekniğini kullanması ve çok sayısı veriyi aynı anda değerlendirilebilmesi nedeniyle VOSviewer programı tercih edilmiştir.

Destinasyon rekabetçiliğine yönelik 1108 eser incelendiğinde en fazla yayının 2021 (121 eser), 2019 (110 eser) ve 2022 (103 eser) yıllarında yoğunlaştığı; yayın türünün ağırlıklı olarak dergi makalesi (859), Bildiri (195) ve kitap bölümü (44) türünde olduğu, İngilizce (1021) olmak üzere İspanyolca (55) ve Portekizce (11) dillerinde eserlerin yayınlandığı, SSCI (424), ESCI (402) ve CPCI-SSH (226) endekslerinde taranan yayınların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Yayınların ülkelere göre dağılımı konusunda liderliğin İspanya (169), Çin (152) ve Avusturalya (67) menşeli yayıncılarda olduğu ve en çok atıf alan ülkelerin sırasıyla ABD (5447 atıf), Avusturya (4380 atıf) ve Çin (3088 atıf) olduğu tespit edilmiştir. Kurumlara göre dağılımı incelendiğinde en fazla eser yayınlanan kurumların University Novi Sad (32 eser), University of Alicante (27) ve Hong Kong Polytech University (20 eser) olduğu ve en fazla atıf alan kurumların La Trobe University (2022 atıf), Virginia Polytechnic Institute And State University (1950 atıf) ve Pai Chai University (1784 atıf)

olduğu görülmektedir. Yazarlar bazında gerçekleştirilen inceleme sonucunda en fazla eser veren isimlerin (14) eser ile Larry Dwyer ve Ugljesa Stankov, (11) eser ile Muzaffer Kozak ve Tanja Mihalic olduğu ve en fazla atıf alan yazarların 1897 atıf ile Muzaffer Uysal, 1784 atıf ile Yooshik Yoon ve 1080 atıf ile Dimitrios Buhalis olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Destinasyon rekabetçiliği ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar sözcüklerde ise 197 tekrar ile competitiveness (rekabetçilik), 157 tekrar ile tourism (turizm), 130 tekrar ile tourism competitiveness (turizm rekabetçiliği) ifadeleri başı çekmektedir.

Çalışma kapsamında yüksek kalite eserlerin yer aldığı WOS veri tabanının analize dahil edilmesi Scopus, TRDİZİN, ULAKBİM, ProQuest ve Google Scholar gibi veri tabanlarının dışarıda bırakılması çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bu nedenle, tüm disiplinlerde olduğu gibi destinasyon rekabetçiliği alan yazının zaman içerisinde gelişeceği ve çalışmanın sonuçlarının farklı veri tabanları ve zaman dilimlerinde farklılık göstereceği dikkate alınarak boylamsal analiz imkânı sunan bibliyometrik yöntemi ile farklı veri tabanları da dahil edilerek çalışmaların tekrarlanması önerilmektedir. Bu sebeple, destinasyon rekabetçiliği alan yazınının zamanla değişeceğini ve çalışmaların sonuçlarının farklı veri tabanlarında ve zaman dilimlerinde değişiklik gösterebileceğini göz önünde bulundurarak, çalışmaların farklı veri tabanlarıyla tekrarlanması önerilmektedir. Bu bağlamda, boyutsal analiz imkanı sunan bibliyometrik analiz yönteminin kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın söz konusu alana yönelik geniş alan yazınının bibliyometrik analizi bulgularının sınıflandırılmasının ve görselleştirilmesinin gelecek araştırmalara yön vermesi açısından literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Armenski, T., Dwyer, L. & Pavluković, V. (2018). Destination Competitiveness: Public and Private Sector Tourism Management in Serbia. *Journal of Travel Research*, 57(3), 384-398. doi:10.1177/0047287517692445
- Bahar, O. & Kozak, M. (2007). Advancing Destination Competitiveness Research: Comparison Between Tourists and Service Providers. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 22(2), 61-71. doi: 10.1300/J073v22n02_05
- Bazargani, R. H. Z., & Kiliç, H. (2021). Tourism Competitiveness and Tourism Sector Performance: Empirical Insights from New Data. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 73-82. doi: 10.1016/j.jhtm.2020.11.011
- Benedetti, J. (2010). The Competitiveness of Brazil as a Dutch holiday destination (Unpublished master thesis). Breda University of Applied Sciences, Breda.
- Bordas, E. (1994). Competitiveness of Tourist Destinations in Long Distance Markets. *The Tourist Review*, 49(3), 3-9. doi:10.1108/eb058158
- Boroomand, B., Kazemi, A. & Ranjbarian, B. (2019). Designing A Model for Competitiveness Measurement of Selected Tourism Destinations of Iran (the model and rankings). *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 20(4), 491-506. doi:10.1080/1528008X.2018.1563015
- Chen, C. M., Chen, S. H., Lee, H. T. & Tsai, T. H. (2016). Exploring Destination Resources and Competitiveness—A Comparative Analysis of Tourists' Perceptions and Satisfaction Toward an Island Of Taiwan. *Ocean & Coastal Management*, 119, 58-67. doi: 10.1016/j.ocecoaman.2015.09.013

- Chin, C. H., Lo, M. C., Songan, P. & Nair, V. (2014). Rural Tourism Destination Competitiveness: A Study on Annah Rais Longhouse Homestay, Sarawak. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 35-44. doi:10.1016/j.sbspro.2014.07.271
- Chon, K. S. & Mayer, K. J. (1995). Destination Competitiveness Models in Tourism and Their Application to Las Vegas. *Turizm Kalite Sistemleri Araştırması*, 1(2), 227-246. doi: 10.1177/0047287510362776
- Cracolici, M. F. & Nijkamp, P. (2009). The Attractiveness and Competitiveness of Tourist Destinations: A Study of Southern Italian Regions. *Tourism Management*, 30(3), 336-344. doi:10.1016/j.tourman.2008.07.006
- Croes, R. & Kubickova, M. (2013). From Potential to Ability to Compete: Towards a Performance-Based Tourism Competitiveness Index. *Journal of Destination Marketing & Management*, 2(3), 146–154. doi:10.1016/j.jdmm.2013.07.002
- Cronjé, D. F. & Du Plessis, E. (2020). A Review on Tourism Destination Competitiveness. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 256-265. doi: 10.1016/j.jhtm.2020.06.012
- Crouch, G. I. & Ritchie, J. B. (1999). Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. *Journal of Business Research*, 44(3), 137-152. doi:10.1016/S0148-2963(97)00196-3
- Crouch, G. I. & Ritchie, J. B. (2000). The Competitive Destination: A Sustainability Perspective. *Tourism Management*, 21(1), 1-7. doi:10.1080/1461668042000280264
- Crouch, G. I. (2010). Destination Competitiveness: An Analysis of Determinant Attributes. *Journal of Travel Research*, 20(10), 1-19. doi: 10.1177/0047287510362776
- Crouch, G. I. (2011). Destination Competitiveness: An Analysis of Determinant Attributes. *Journal of Travel Research*, 50(1), 27-45. doi:10.1177/0047287510362776
- Cucculelli, M. & Goffi, G. (2016). Does Sustainability Enhance Tourism Destination Competitiveness? Evidence from Italian Destinations of Excellence. *Journal of Cleaner Production*, 111, 370-382. doi:10.1016/j.jclepro.2014.12.069
- De Keyser, R. & Vanhove, N. (1994). The Competitive Situation of Tourism in The Caribbean Area Methodological Approach. *The Tourist Review*, 49(3), 19-22. doi:10.1108/eb058160
- Dragičević, V., Jovičić, D., Blešić, I., Stankov, U. & Bošković, D. (2012). Business Tourism Destination Competitiveness: A Case of Vojvodina Province (Serbia). *Economic Research*, 25(2), 311-332. doi:10.1080/1331677X.2012.11517510
- Dwyer, L. & Kim C. (2003). Destination Competitiveness: Determinants and Indicators. *Current Issues in Tourism*, 6(5), 369-414. doi:10.1080/13683500308667962
- Dwyer, L. & Forsyth, P. (2011). Methods of Estimating Destination Price Competitiveness: A Case of Horses for Courses. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 751-777. doi:10.1080/13683500.2011.586680

- Dwyer, L., Forsyth, P. & Rao, P. (2000). The Price Competitiveness of Travel and Tourism: A Comparison of 19 Destinations. *Tourism Management*, 21, 9-22. doi: 10.1016/S0261-5177(99)00081-3
- Dwyer, L., Mellor, R., Livaic, Z., Edwards, D. & Kim, C. (2004). Attributes of destination competitiveness: A factor analysis. *Tourism Analysis*, 9(1-2), 91-101. doi:10.3727/1083542041437558
- Enright, M. J. & Newton, J. (2004). Tourism Destination Competitiveness: A Quantitative Approach. *Tourism Management*, 25(6), 777-788. doi: 10.1016/j.tourman.2004.06.008
- Esparon, M., Stoeckl, N., Farr, M. & Larson, S. (2015). The Significance of Environmental Values for Destination Competitiveness and Sustainable Tourism Strategy Making: Insights from Australia's Great Barrier Reef World Heritage Area. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 706-725. doi:10.1080/09669582.2014.998678
- Evans, M. R., Fox, J. B. & Johnson, R. B. (1995). Identifying Competitive Strategies for Successful Tourism Destination Development. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 3(1), 37-45. doi:10.1300/J150v03n01_04
- Fernando, I. N. (2015). What competitive Strategies Way Forward The Regional Competitiveness? A Comparative Economic Approach to Sri Lankan Tourism. *International Journal of Business and Management*, 10(4), 178-186. doi:10.5539/ijbm.v10n4p178
- Franch, M., Martini, U., Buffa, F. & Parisi, G. (2008). 4L Tourism (Landscape, Leisure, Learning And Limit): Responding to New Motivations and Expectations of Tourists to Improve The Competitiveness of Alpine Destinations in a Sustainable Way. *Tourism Review*, 63(1), 4-14. doi: 10.1108/16605370810861008
- Go, F. M. & Govers, R. (1999). The Asian Perspective: Which International Conference Destinations in Asia Are The Most Competitive?. *Journal of Convention & Exhibition Management*, 1(4), 37-50. doi:10.1300/J143v01n04_04
- Goffi, G. & Cucculelli, M. (2012). Tourism destination competitiveness: Evidence from Italian destinations of excellence. *Imprese e reti per lo sviluppo imprenditoriale del territorio: Teoria e casi di Destination Management*, Università Politecnica delle Marche, Roma.
- Goffi, G., Cucculelli, M. & Masiero, L. (2019). Fostering Tourism Destination Competitiveness in Developing Countries: The Role of Sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 209, 101-115. doi: 10.1016/j.jclepro.2018.10.208
- Gomezelj, D. O. & Mihalič, T. (2008). Destination Competitiveness-Appling Different Models, The Case of Slovenia. *Tourism Management*, 29(2), 294-307. doi:10.1016/j.tourman.2007.03.009
- Gooroochurn, N. & Sugiyarto, G. (2005). Competitiveness Indicators in the travel and Tourism Industry. *Tourism Economics*, 11(1), 25-43. doi: 10.5367/0000000053297130
- Haahti, A. & Yavas, U. (1983). Tourists Perceptions of Finland and Selected European Countries as Travel Destinations. *European Journal of Marketing*, 17(2), 34-42. doi:10.1108/EUM0000000004833

- Hallmann, K., Müller, S. & Feiler, S. (2014). Destination Competitiveness of Winter Sport Resorts in the Alps: How Sport Tourists Perceive Destinations?. *Current Issues in Tourism*, 17(4), 327-349. doi:10.1080/13683500.2012.720247
- Hassan, S. (2000). Determinants of Market Competitiveness in An Environmentally Sustainable Tourism Industry. *Journal of Travel Research*, 38 (3), 239-245. doi: 10.1177/004728750003800305
- Hudson, S., Ritchie, B. & Timur, S. (2004). Measuring Destination Competitiveness: An Empirical Study of Canadian Ski Resorts. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(1), 79-94. doi:10.1080/1479053042000187810
- Javalgi, R. G., Thomas, E. G. & Rao, S. R. (1992). US Pleasure Travellers' Perceptions of Selected European Destinations. *European Journal of Marketing*, 26(7), 45-64. doi: 10.1108/03090569210016594
- Kim, N. & Wicks, B.E. (2010 July 28-31). Rethinking tourism cluster development models for global competitiveness [Conference session]. International CHRIE Conference- Refereed Track , Amherst, ABD. https://scholarworks.umass.edu/refereed/CHRIE_2010/Friday/28/
- Kim, N. (2012). Tourism destination competitiveness, globalization, and strategic development from a development economics perspective. (Unpublished doctoral dissertation) University of Illinois at Urbana-Champaign, Champaign.
- Komppula, R. (2014). The Role of Individual Entrepreneurs in The Development of Competitiveness for a Rural Tourism Destination—A Case Study. *Tourism Management*, 40, 361-371. doi:10.1016/j.tourman.2013.07.007
- Kozak, M. & Rimmington, M. (1999). Measuring Tourist Destination Competitiveness: Conceptual Considerations and Empirical Findings. *Hospitality Management*, 18(1999), 273-283. doi: 10.1016/S0278-4319(99)00034-1
- Lee, C.F. & King, B. (2006). Assessing Destination Competitiveness: An Application to The Hot Springs Tourism Sector. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 3(3), 179-197. doi:10.1080/14790530601132328
- Lin, L., Horng, J. S., Chen, Y. C. & Tsai, C. Y. (2011). Factors Affecting Hotel Human Resource Demand in Taiwan. *International Journal of Hospitality Management*, 30(2), 312-318. doi:10.1016/j.ijhm.2010.08.004
- Mangion, M. L., Durbarry, R. & Sinclair, M. T. (2005). Tourism Competitiveness: Price and Quality. *Tourism economics*, 11(1), 45-68. doi:10.5367/000000005329720
- Marasigan, M. A. Y. & Borbon, N. M. D. (2021). Destination Competitiveness in The View of Resort Managers. *International Journal of Research*, 10(1), 23-35. doi:10.5861/ijrse.2020.5919
- Mathew, V. (2009). Sustainable Tourism: A Case of Destination Competitiveness in South Asia. *South Asian Journal of Tourism and Heritage*, 2(1), 83-89.
- Mechinda, P., Serirat, S., Popajit, N., Lertwannawit, A. & Anuwichanont, J. (2010). The Relative Impact of Competitiveness Factors and Destination Equity on Tourists Loyalty in Koh Chang, Thailand. *International Business & Economics Research Journal*, 9(10), 99-114. doi: 10.19030/iber.v9i10.643

- Mulec, I. & Wise, N. (2013). Indicating The Competitiveness of Serbia's Vojvodina Region as an Emerging Tourism Destination. *Tourism Management Perspectives*, 8, 68-79. doi:10.1016/j.tmp.2013.07.001
- Mustafa, H., Omar, B. & Mukhiar, S.N.S. (2020). Measuring Destination Competitiveness: An Importance-Performance Analysis (IPA) of Six Top Island Destinations in South East Asia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(3), 223-243. doi: 10.1080/10941665.2019.1687534
- Nadalipour, Z., Khoshkoo, M.H.I. & Eftekhari, A.R. (2019). An Integrated Model of Destination Sustainable Competitiveness. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 29 (4), 314-335. doi:10.1108/CR-12-2017-0086
- Pansiri, J. (2014). Tourist Motives and Destination Competitiveness: A Gap Analysis Perspective. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 15(3), 217-247. doi: 10.1080/15256480.2014.925718
- Pike, S. & Ryan, C. (2004). Destination Positioning Analysis Through a Comparison of Cognitive, Affective, and Conative Perceptions. *Journal of Travel Research*, 42(4), 333-342. doi:10.1177/0047287504263029
- Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy techniques for analyzing industries and competitors*. New York: The Free Press.
- Ritchie, J. B. & Crouch, G. I. (1993). *Competitiveness in international tourism: A framework for understanding and analysis*, World Tourism Education and Research Centre, University of Calgary.
- Ritchie, J. B. & Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: A sustainable tourism perspective*. Cabi, Wallingford, UK.
- Ritchie, J. R. & Crouch, G. I. (2010). A Model of Destination Competitiveness/Sustainability: Brazilian Perspectives. *Revista de Administração Pública*, 44(5), 1049-1066. doi:10.1590/S0034-76122010000500003
- Ritchie, J. R. B. & Crouch, G. I. (1999 October 17–23). *Competitiveness in international tourism: A framework for understanding and analysis*, 43rd Congress of the Association Internationale d'Experts Scientifique due Tourisme on Competitiveness of Long-Haul Tourist Destinations, San Carlos de Bariloche, Argentina.
- Santos, M. C., Ferreira, A. M. & Costa, C. (2014). Influential Factors in The Competitiveness of Mature Tourism Destinations. *Tourism & Management Studies*, 10(1), 73-81.
- Snowdon, B. & Stonehouse, G. (2006). Competitiveness in a Globalised World: Michael Porter on The Microeconomic Foundations of The Competitiveness of Nations, Regions, and Firms. *Journal of International Business Studies*, 37(2), 163-175. doi:10.1057/palgrave.jibs.8400190
- Tseng, H. P. & Chen, C. H. (2013 July 3-5). Exploration of destination competitiveness framework, city as a destination[Conference session]. 2013 Seventh International Conference on Complex, Intelligent, and Software Intensive Systems, Taichung Tayvan. <https://ieeexplore.ieee.org/xpl/conhome/6603428/proceeding>

- Vengesayi, S. (2003 December 1-3). A conceptual model of tourism destination competitiveness and attractiveness[Conference session]. 2003 ANZMAC Australian & New Zealand Marketing Academy, Adelaide, South Australia. <https://search.worldcat.org/title/celebration-of-ehrenberg-and-bass-proceedings-of-anzmac-2003-conference-adelaide-1-3-december-2003/oclc/892684629>
- Vila, T. D., Darcy, S. & González, E. A. (2015). Competing for The Disability Tourism Market—A Comparative Exploration of The Factors of Accessible Tourism Competitiveness in Spain and Australia. *Tourism Management*, 47, 261-272. doi: 10.1016/j.tourman.2014.10.008
- Wong, P. P. W. (2018). Role of Components of Destination Competitiveness in The Relationship Between Customer-Based Brand Equity and Destination Loyalty. *Current Issues in Tourism*, 21(5), 504-528. doi:10.1080/13683500.2015.1092949
- Wong, P.P.W. (2015). Role of Components of Destination Competitiveness in The Relationship Between Customer-Based Brand Equity and Destination Loyalty. *Current Issues in Tourism*, 21(5),1-25. doi:10.1080/13683500.2015.1092949
- Yoon, Y. (2002). Development of a structural model for tourism destination competitiveness from stakeholders' perspectives. (Unpublished doctoral dissertation). Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.
- Zehrer, A. & Hallmann, K. (2015). A Stakeholder Perspective on Policy Indicators of Destination Competitiveness. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(2), 120-126. doi:10.1016/j.jdmm.2015.03.003
- Zehrer, A., Smeral, E. & Hallmann, K. (2016). Destination Competitiveness – A Comparison of Subjective and Objective Indicators for Winter Sports Areas. *Journal of Travel Research*, 56(1), 1-12. doi:10.1177/004728751562512
- Zhou, Y., Maumbe, K., Deng, J. & Selin, S. W. (2015). Resource-based destination competitiveness evaluation using a Hybrid Analytic Hierarchy Process (AHP): The Case Study of West Virginia. *Tourism Management Perspectives*, 15, 72-80. doi:10.1016/j.tmp.2015.03.007